

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Jõustumise kp:
Avaldamismärge:

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
otsus
algtekst
10.04.2013
RT I, 19.04.2013, 1

1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 põhiseaduslikkuse kontroll

Vastu võetud 10.04.2013

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-27-12
Otsuse kuupäev	10. aprill 2013
Kohtukoosseis	Eesistuja Märt Rask, liikmed TõnuAnton, Lea Kivi, Lea Laarmaa ja Ivo Pilving
Kohtuasi	1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 põhiseaduslikkuse kontroll osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 57 520 euro 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 4793 eurot 37 senti
Menetluse alus	Tallinna Ringkonnakohtu 16. oktoobri 2012. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-11-17899
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada, et 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 olid põhiseadusegavastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 57 520 euro 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 4793 eurot 37 senti.

ASJAOLUD, MENETLUSE KÄIK JA RINGKONNAKOHTUMÄÄRUS

1. AS Krediidipank esitas 18. aprillil 2011 Harju Maakohus A. Päivi vastu hagi hinnaga 63 911 eurot 60 senti, mille esitamisel tasus sel ajal kehtinud redaktsioonis riigilõivuseaduse (RLS) § 57 lõike 1 koostmõjus seaduse lisaga 1 järgi riigilõivu 4793 eurot 37 senti. Harju Maakohus rahuldab 3. aprilli 2012. aasta otsusega AS Krediidipank hagi.

2. A. Päiv esitas Harju Maakohu 3. aprilli 2012. aasta otsuse peale apellatsioonkaebuse. AS Krediidipank esitas 20. juulil 2012, apellatsioonimenetluse ajal Tallinna Ringkonnakohtule taotlusetagastada tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 150 lõike 1 punkti 1 alusel maakohust ettenähtust rohkem tasutud riigilõiv. AS Eesti Krediidipank palus Tallinna Ringkonnakohtul jätta kohaldamata hagi esitamisel kehtinud RLS § 57 lõike 1 koostoimes seaduse lisaga 1 hagi hinnaga 63 911 eurot 60 senti esitamisel tasuda tuleva riigilõivu määra osas.

3. Tallinna Ringkonnakohtustunnistas 16. oktoobri 2012. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-11-17899 põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata RLS § 57 lõike 1 (ja ekslikult ka lõike 22) ning lisa 1 (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis), mis koostoimes nägid ette kohustuse tasudat tsiviilasjas hinnaga üle 57 520 euro 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti hagiavaldusel riigilõivu 4793 eurot 37 senti.

4. Ringkonnakohtus leidis, et hageja taotlus on põhjendatud. Tegemist on sedavõrd suure riigilõivuga, et see takistab isikuid oma õiguste teostamiseks kohtusse pöördumast. Sedaseisukohta toetab ka Riigikohtu praktika. Kohus tagastas AS-le Eesti Krediidipank hagiavalduse esitamisel liigselt tasutud riigilõivu.

5. Tallinna Ringkonnakohtumäärus jõudis Riigikohtusse 16. oktoobril 2012. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium peatas 21. detsembri 2012. aasta määrusega põhiseaduslikkuse järelevalve asja nr 3-4-1-27-12 menetluse kuni Riigikohtu üldkogu lahendite jõustumiseni põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-13-12 ja tsiviilasjas nr 3-2-1-140-12. Mainitud Riigikohtu üldkogu lahendid jõustusid vastavalt 28. veebruaril ja 2. aprillil 2013 ning põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium uuendas menetluse praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas 3. aprillil 2013.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

6. Riigikogu arvamuse on esitanud põhiseaduskomisjon, kes leiab, et kohaldamata jäetud RLS § 57 lõikest 1 koostoimes selle lisaga 1 tulenev riigilõiv on põhiseadusvastane.

7. AS Eesti Krediidipank hinnangul on asjassepuutuv riigilõiv põhiseadusvastane ja tanõustub Riigikohtu 30. oktoobri 2012. aasta otsuses asjas nr 3-4-1-14-12 samalõivumäära põhiseadusvastase kohta esitatud põhjendustega.

8. AS Eesti Krediidipank on seisukohal, et põhiseadusvastase normi alusel menetlusosalisel triigituludesse kogutud riigilõiv on hinnatav enamtasutud riigilõivuna TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ja RLS § 15 lõike 1 punkti 1 tähenduses ning riigilõiv pole õigust seda raha saada.

9. Vaatamata menetlusosalise õigusele nõuda oma kohtuasja läbivaatamisel mis tahes asjassepuutuva seaduse põhiseadusvastaseks tunnistamist, ei saa sellekohase taotluse esitamata jätmist kohtusse pöördumisel (lõivu esialgsel tasumisel) käsitada kui enamtasutud lõivutagasinõude õiguse lõppemist. Tsiviilkohtumenetluses tunnustatud kohtu seotus menetlusosaliste taotlustega ei piira kohtu kohustust järgida põhiseaduse (PS) §-des 3 ja 15 sätestatud. Menetleval kohtuasutusel lasub kohustus järgida kohaldatava õiguse kooskõla põhiseadusega sõltumata taotlustest.

10. Lisaks palub AS Eesti Krediidipank Riigikohtul anda võimalusel juhised, millistel alustel tuleks kohtutel määrata põhiseadusega kooskõlas oleva lõivu suurus. AS Eesti Krediidipank arvates on kohaseks lõivuks riigilõivu määr, mille riik kehtestas 1. juulist 2012, arvestades seejuures hagi hinda samast ajast kehtivatel alustel.

11. A. Päivavaldab arvamust, et asjassepuutuvad riigilõivuseaduse sätted on põhiseadusvastased. Sellises määras riigilõiv ületab ilmselgelt kõik õigusemõistmise kulutustekandmisest osavõtu eesmärgi täitmiseks mõeldud summad kordades, samuti ei kannasee eesmärki, mille seadusandja on riigilõivudele seadnud, kaitsmaks kostjaid, liigsete ja „pahatahtlike“ kaebuste eest. Jättes kõrvale hageja isiku konkreetsel juhul, on tegemist sedavõrd suure riigilõivuga, et see takistab isikuid oma õiguste teostamiseks kohtusse pöördumast.

12. A. Päiv leiab, et olukord, kui hageja on esimeses kohtuastmes tasunud riigilõivu põhiseadusega vastuolus olevas määras, riivaks mõlema menetlusosalise õigusi. Eriti riivab see hageja õigusi, kuivõrd tal on õigustatud ootus kanda poolte võrdse kohtlemise printsiibi alusel riigilõivu samas määras kostjaga, kes on esitanud apellatsioonkaebuse. Samuti on tegemist kostja huviga, sest teoreetiliselt võib eksiteerida võimalus, et hagi rahuldatakse, mis võimalusega peab mõistlikult alati arvestama.

13. Õiguskantsler leiab, et Tallinna Ringkonnakohtu 16. oktoobril 2012 algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus ei ole lubatav. Ringkonnakohtus ei oleks tohtinud hageja 20. juuli 2012. aasta taotlust läbi vaadata ega rahuldada, kuna selleks ajaks olid kaebetähtajad möödunud.

14. Riigilõivu tasumisenäol on tegemist enne põhivaidluse arutama asumist lahendada tuleva ehkeelmenetluse küsimusega (vt TsMS § 423 lõike 1 punkt 11). TsMS § 150 lõike 4 kohaselt kuulub esimeses kohtuastmes tasuda tuleva riigilõivusuurus ettenägeva õigusnormi põhiseaduslikkuse järelevalve algatamine ning enamasti riigilõivu tagastamine ennekõike esimese astme kohtu pädevusse ning teise astme kohus saab sama küsimust arutada siis, kui see on sinna jõudnud korralise kaebemenetluse käigus (vt TsMS § 661 lõige 2). Erandlikult riigilõivu põhiseaduslikkust võimalik hinnata pärast vaidluse lõppumenetluskulude kindlaksmääramisel TsMS § 174 lõikes 1 ettenähtud korras ja selle vaidlustamisel TsMS §-s 178 ettenähtud korras.

15. Juhul kui Riigikohtus peab Tallinna Ringkonnakohtu põhiseaduslikkuse järelevalve taotlust siiski lubatavaks, oli RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 koostoimes kehtinud kõnealune riigilõivu regulatsioon õiguskantsleri arvates ülemäära kõrge piirangkohtusse pöördumiseks.

16. Justiitsminister arwab, et vaidlustatud regulatsioon ei ole asjassepuutuv ja Tallinna Ringkonnakohtu taotlus ei ole seega lubatav.

17. Seda, kas hagi esitamisel tasumisele kuuluva riigilõivu suurus on põhiseaduspärane, hindashagi menetlusse võtmise otsustamisel maakohus. Ringkonnakohtus ei saanud lahendada iseseisvat taotlust hagi esitamisel tasuda tulnud riigilõivu tasumisealuseks olevate sätete põhiseaduspärasuse hindamiseks ega saanud seda hinnata omal algatusel, sest ringkonnakohtus ei kohaldanud vastavat regulatsiooni, kuivõrd ta ei lahendanud hagi menetlusse võtmist ega määruskaebust hagi menetlusse võtmisest keeldumise määruse peale. Seetõttu ei saa ringkonnakohtus rahuldada TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 alusel esitatud taotlust tagastada esimeses kohtuastmes enamtasutud riigilõivu.

18. Ringkonnakohtustunnistas vaidlustatud sätteid põhiseaduse vastaseks olukorras, kus need hageja õigust kohtusse pöörduda ei takista, kuivõrd menetlus esimese astme kohtus on juba läbitud ja hageja kohtusse pöördumist lõivu suurus ei takistanud. Ringkonnakohtu lahendist ei nähtu, et hageja oleks üldse tuginenud sellele, et vaidlusalused riigilõivuseaduse sätteid koostöös lõivu suurusega oleks takistanud tal kohtusse pöörduda. Hageja ei põhjendanud ka seda, miks olekstema hinnangul põhiseadusega vastuolus olukord, kus hagi ja apellatsioonkaebuse esitamisel tasutaks riigilõivu erinevas määras. Ka ringkonnakohtus ei oler regulatsiooni vastuolu põhiseadusega põhjendanud.

19. Juhul kui Riigikohus asub seisukohale, et regulatsioon on asjassepuutuv, on justiitsminister seisukohal, et RLS § 57 lõige 1 ja lisa 1 on formaalselt ja materiaalselt põhiseaduspärased.

PÕHISEADUSE VASTASEKSTUNNISTATUD SÄTTED

20. Riigilõivuseaduse (RTI 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 „Hagiavalduse, avalduse jakaebuse läbivaatamine“

„(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa I järgi või kindla summaga.“

21. Lisa I riigilõivuseaduse juurde „Riigilõivu täismäärad avalduse esitamise eest tsiviilkohtumenetluses“ (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012)

Tsiviilasja hind kuni, k.a.	Riigilõivu täismäär
57 520,48	4 473,81
63 911,64	4 793,37

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

22. Esmalt käsitleb kolleegium põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavust (I) ja seejärel võtab seisukoha asjassepuutuvate sätete põhiseaduspärasuse kohta (II).

I

23. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lõige 2).

24. Kui menetlusosaline, kellelt nõutakse riigilõivu tasumist, lõivu suurusega ei nõustu, kuid maksablõivu menetluse kiirema jätkumise huvides siiski ära, saab ta esitada avalduse enamtasutud riigilõivu tagastamiseks. TsMS § 150 lõike 1 punkt 1 ja lõige 4 ning RLS § 15 lõike 1 punkt 1 näevad ette, et isiku nõudel tagastab kohus, kelle menetluses asi viimati oli, tasutud riigilõivu enamtasutud osas, kui riigilõivu on tasutud ettenähtust rohkem.

25. Riigilõivu tasunud isik või isik, kelle eest lõiv tasuti, saab enamtasutud riigilõivu tagastamisaotlust esitamisel kohtulahendi jõustumiseni PS § 15 lõike 1 alusel nõuda kohaldatud riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist (Riigikohtu üldkogu 28. veebruari 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-13-12, punkt 36; 2. aprilli 2013. aastamäärus asjas nr 3-2-1-140-12, punkt 20).

26. Ringkonnakohtus lahendades AS Eesti Krediidipank taotlust tunnista hagiavalduselt tasutud riigilõiv põhiseaduse vastaseks ja tagastada nõutud enamtasutud riigilõiv, pidikontrollima, kas tasutud riigilõiv on põhiseaduspärane (PS § 15 lõige 2 ja § 152). Ringkonnakohtus oleks pidanud vaidlusaluste sätete põhiseaduspärasuse korraltegemise taotluse osas teistsuguse otsustuse kui nende sätete põhiseadusevastasuse korral (vt ka Riigikohtu üldkogu 28. oktoobri 2002. aasta otsus asjas nr 3-4-1-5-02, punkt 15).

27. Seetõttu on praeguses asjas asjassepuutuvad sätted 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjashinnaga üle 57 520 euro 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti tuli hagiavaldust tasuda riigilõivu 4793 eurot 37 senti.

II

28. AS Eesti Krediidipankkasutas maakohtusse hagiavaldust esitades PS § 15 lõikest 1 tulenevat igapäheõigust oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse pöörduda.

29. Hagiavaldustriigilõivu tasumise nõue ja selle määr riivavad PS § 15 lõikes 1 sätestatud põhiõigust. Riigikohus on kinnitanud kohtusse pöördumise või edasikaebedõiguse riiveolemasolu ka juhul, kui riigilõiv oli enne põhiseaduse vastasuse väiteesitamist juba tasutud (vt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 28. juuni 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-12-12 ja 11. detsembri 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-23-12; üldkogu 28. veebruari 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-13-12).

30. Praeguse põhiseaduslikkuse järelevalve asjas on asjassepuutuv riigilõivu määr 4793 eurot 37 senti, mida tuli tasuda hagiavalduste esitamisel tsiviilasjas hinnaga üle 57 520 euro 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistas 19. veebruari 2013. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-28-12 põhiseadusega vastuolus olevaks praeguvaidlustatud riigilõivumäärast väiksema riigilõivu 4154 eurot 25 senti, midatuli kuni 30. juunini 2012 kehtinud RLS § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 alusel hagiavaldust tasuda tsiviilasjas hinnaga üle 44 738 euro 15 senti kuni 51 129 eurot 31 senti. Samuti on Riigikohus tunnistanud 30. oktoobri 2012. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-14-12 praegu vaidlustatud riigilõivumäära põhiseadusega vastuolus olevaks apellatsioonkaebuse osas.

31. Kolleegiumi arvates ei ole põhjust hinnata asjassepuutuva riigilõivu põhiseaduslikkust Riigikohtu senisest praktikast erinevalt. Riigilõiv 4793 eurot 37 senti ei ole menetlusökonoomiaja õigusemõistmise kulude kandmise osalemise eesmärkide saavutamiseks vajalikabinõu.

32. Riigikohus tunnistas PSJKS § 15 lõike 1 punkti 5 alusel, et 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 olid PS § 15 lõikega 1 ja §-ga 11 vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 57 520 euro 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti tuli hagiavaldust tasuda riigilõivu 4793 eurot 37 senti.

Märt Rask, Tõnu Anton, Lea Kivi, Lea Laarmaa, Ivo Pilving